

על האיסור לצאת מארץ ישראל

1. משנה תורה לרמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה ט

אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם. אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין, במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריות, ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום.

2. מסכת גיטין (בבלי) דף ענ:

למימרא, דעכו במדינת הים קיימא, והא אמר רב ספרא: כי הוו מיפטרי רבנן מהדדי – בעכו הוו מפטרי, משום דאסור לצאת מארץ לחוצה לארץ

3. מסכת עבודה זרה (בבלי) דף יג.

והא תניא: הולכין ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות, בתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידם; ואם היה כהן – מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם; וכשם שמטמא בחוצה לארץ, כך מטמא בבית הקברות. בבית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא! אלא בית הפרס דרבנן. ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה, א"ר יהודה: אימתי? בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד – אינו מטמא; רבי יוסי אומר: אפילו בזמן שמוצא ללמוד – יטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל, א"ר יוסי: מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה; ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי

4. תוספות עבודה זרה דף יג. ד"ה ללמוד תורה ולישא אשה

פירוש דעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמר בכתובות פ"ב (דף קיא.) אחיו של זה נשא (אשה) [עובדת כוכבים] ומת ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחוצה לארץ ודוקא בהנך מצות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה אבל לשאר מצות לא והכי משמע פ"ד דמגילה (דף כז.) אבל בשאלתות דרב אחא מפורש הנך דקילי וכ"ש לשאר מצות שהם חשובות

5. מסכת מגילה (בבלי) דף כז.

דאמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה, ולישא אשה

6. מסכת כתובות, פרק יג משנה יא

מתני'. הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים.

7. מסכת כתובות (בבלי) דף קי:

ת"ר: **הוא** אומר לעלות, והיא אומרת שלא לעלות – כופין אותה לעלות, ואם לאו – תצא בלא כתובה, **היא** אומרת לעלות, והוא אומר שלא לעלות – כופין אותו לעלות, ואם לאו – יוציא ויתן כתובה. היא אומרת לצאת, והוא אומר שלא לצאת – כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו – תצא בלא כתובה; הוא אומר לצאת, והיא אומרת שלא לצאת – כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו – יוציא ויתן כתובה...

ת"ר: **לעולם** ידור אדם בא"י בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל, **שכל** הדר בארץ ישראל – דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ – דומה כמי שאין לו אלוה, שנא': **לתת** לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים; וכן בדוד הוא אומר: **דכי** גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים, וכי מי אמר לו לדוד לך עבד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים. ר' זירא הוה קמשתמיט מינייה דרב יהודה, דבעא למיסק לארץ ישראל, דאמר רב יהודה: **כל** העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה

8. מסכת כתובות (בבלי) דף קיא.

ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוואה, אתא לקמיה דר' חנינא, א"ל: מהו למיחת וליבמה? **א"ל**: אחיו נשא כותית ומת, ברוך המקום שהרגו, והוא ירד אחריו? אמר רב יהודה אמר שמואל: **כשם** שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל, כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אפילו מפומבדיתא לבי כובי. ההוא דנפק מפומבדיתא לבי כובי, שמתיה רב יוסף. ההוא דנפק מפומבדיתא לאסתוניא, שכיב, אמר אביי: אי בעי האי צורבא מרבנן הוה חיי.

9. שו"ת בית יוסף דיני כתובות, סימן יד

ועוד דמצות פריה ורביה שקולה כתלמוד תורה שהיא שקולה כנגד כל המצות שהרי אין מוכרים ספר תורה אלא לתלמוד תורה או לישא אשה משום פריה ורביה ומותר לצאת לח"ל לישא אשה ואפילו אם הוא כהן מיטמא באויר ארץ העמים ובבית הפרס כדי לישא אשה כדאיתא בפ"ק דע"ז ואילו ביבמה אסור לו לצאת חוצה לארץ ואפי"ה הוא ישראל כדאיתא בסוף כתובות

10. מסכת בבא בתרא (בבלי) דף צא.

ת"ר: **אנן** יוצאין מארץ לחו"ל – אא"כ עמדו סאתים בסלע. א"ר שמעון: אימתי? בזמן שאינו מוצא ליקח, **אבל** בזמן שמוצא ליקח,

אפי' עמדה סאה בסלע - לא יצא. וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: אלימלך. מחלון וכליון, גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו? מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ, שנאמר: ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי. מאי הזאת נעמי? א"ר יצחק, אמרו: חזיתם, נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה?...

אמר רב חנן בר רבא אמר רב: אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי, כולן בני נחשון בן עמינדב הן. מאי קמ"ל? שאפי' מי שיש לו זכות אבות, אינה עומדת לו בשעה שיוצא מארץ לחוצה לארץ...

אמר רב חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה: חס ושלום, שאפי' מצאו סובין לא יצא, ואלא מפני מה נענשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר: בזעקך יצילוך קבוציך. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר, אפי' עמדו ארבע סאין בסלע - יוצאין;

11. מסכת מועד קטן פרק ג משנה א
ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר והנזיר והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו

12. מסכת מועד קטן (בבלי) דף יד.
ממדינת הים. מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא, רבי יהודה אומר: הבא ממדינת הים - לא יגלח, מפני שיצא שלא ברשות. אמר רבא: לטוט - דברי הכל אסור, למזונות - דברי הכל מותר, לא נחלקו אלא להרויחא. מר מדמי ליה כלשוט, ומר מדמי ליה כלמזונות. מיתבי, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה כשיצא שלא ברשות, ודברי חכמים כשיצא ברשות. מאי שלא ברשות? אילימא לטוט - והאמרת דברי הכל אסור. ואלא למזונות - והאמרת דברי הכל מותר! אלא פשיטא - להרויחא, אימא סיפא: נראין דברי חכמים כשיצא ברשות. מאי ברשות? אילימא למזונות - הא אמרת דברי הכל מותר, ואלא להרויחא - והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא! - הכי קאמר: נראין דברי רבי יהודה לרבנן כשיצא שלא ברשות, ומאי ניהו - לטוט, שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא, אבל לטוט - מודו ליה. ונראין דברי רבנן לרבי יהודה כשיצא ברשות, ומאי ניהו - למזונות, שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא, אבל למזונות - מודה להו

13. חידושי מהר"ם שיף על גיטין ב.
בא"ר בעכו מיפטרי מהדדי משום דאסור לצאת וכו'. ובני לוד שהיו מצויים בכפר לודים לא היה רק סחורה ומחיה אולי שרי וק"ל.

14. יחיה דעת חלק ה סימן נז
והמהר"ם שיף שם פירש בזה מה שאמרו בבבא בתרא (קי ע"א) לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות, דקיימא לן היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה, ומוטב שיצא לחוץ לארץ לפרנסתו, ואל יצטרך לבריות

15. מסכת סנהדרין (ירושלמי) פרק י, סוף הפרק
רבי יוסי ורבי יהושע בן קרחה אומר מה ת"ל [יהושע ו כו] ובנה את העיר הזאת את יריחו אלא שלא יבנה עיר אחרת ויקרא שמה יריחו ויקרא שמה עיר אחרת וכן הוא אומר [דברים יז טז] לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לישיבה אין את חוזר חוזר את לסחורה לפרקמטיא ולכבוש את הארץ

16. קהלת רבה א:ד
חנינא בן אחי ר' יהושע אזל להדיה כפר נחום ועבדון ליה מינאי מלה ועלון יתיה רכיב חמרא בשבתא, אזל לגביה יהושע חביביה ויהב עלוי משח ואיתסי, א"ל כיון דאיתער בך חמרא דההוא רשיעא לית את יכיל שרי בארעא דישאל, נחת ליה מן תמן לבבל דמך תמן בשלמיה

17. ספרי דברים פסקא פ
מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיה בן חרש ורבי חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעוניהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החקים האלה אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

מעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד ממנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעוניהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים האלה ואת המשפטים אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה חזרו ובאו להם לארץ ישראל

18. שבט הלוי חלק ה סימן קעג
אחדשה"ט וש"ת באה"ר, אשר שאל בקצור, אם אילת ואופירה חו"ל, על אופירה כמעט אין ספק שהוא חו"ל, וגם אילת יראה כן, ואשר שאל בענין הטילים למקומות אלה אם הם חו"ל, ואם בכלל יש לאיסור זה משך זמן איסור, ואם עובר הגבול לשעה קלה, מדברי הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט יראה ברור דעיקר האיסור הוא דוקא בדירת חו"ל וכלשון הגמ' כתובות ק"י ע"ב כל הדר בחו"ל, וזה לא התירו אלא אם חזק הרעב בא"י אבל לצאת ולחזור והוא שוכן בקביעות בא"י התירו במקום צורך אפילו סחורה, ומשמעותו אפילו אינו חסר לו לפרנסתו, והיינו משום דשרש האיסור רק בדירת קבע, והא דילפינן מדוד שאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' וילפינן מזה דאסור לדור ונקרא כע"ז אע"פ שהי' רק לזמן היינו שחשב דוד שישאר שם לדור זמן רב תדע

דישב שם יותר משנה עם נשיו ועבדיו כמבואר שמואל א' כ"ז.

אבל בדעתו לחזור אסור לצאת שלא לצורך כלל, אבל בצורך כל דהו לא גזרו, ובטיוול ע"פ סברא לא נקרא צורך, ומכ"מ אם הולכים לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ב"ה יש מקום לצדד להקל, כמובן צריך להפך הכל לדרך מצוה, ועיין בבלי וירושלמי ריש פ"ג דמו"ק.

19. כנפי רוח – ליקוט עניינים הנוגעים לטס במטוס, מאת הגה"ר יצחק זילברשטיין, סימן יא ולפעמים קורה שאדם זקוק למנוחה שלימה, וזאת ישיג רק בחוץ לארץ, בהיותו רחוק מעירו. או שרוצה להפיג הליאות ע"י שיראה עניינים נאים. ונראה שמותר לצאת לצורך זה לחו"ל, שהוא מצרכי הגוף. וקצת זכר לדבר, לפי מה שכתבו התוס' ביומא דף י' "שלא יאמרו היושב בסוכה בחג, חבוש בבית האסורין, ויש בדבר גנאי וביזוי מצווה, ונראה כאילו הקב"ה מטריח על ישראל, וחובשן בבית האסורין" אכ"ל. כך גם בענייננו: אין ארץ ישראל בית האסורים שיהיה אסור לאדם לצאת לראות עניינים נאים להפיג הליאות כשצריך לכך. ואין הזדומה ל"טיוול" שכתב רש"י בפירושו הרי"ף "לשוטט בארצות לשחוק ולצוותא בעלמא" כלומר: ליהנות ולבלות כשאין צורך בכך.

ושמעתי ממור' הגרי"ש אלישיב שליט"א שיעץ לאנשים שעמדו לצאת לחו"ל שישפיעו בחו"ל על חבר או ידיד שיקבע מזוהה על פתח ביתו או שיניח תפילין או שיתחיל לקיים אחת המצוות שעד עתה לא קיים אותה, ואז תיחשב נסיעתו לחו"ל נסיעה לדבר מצווה. וגם לא גרע ממסחר שעבורו מותר לצאת לחו"ל.

20. שו"ת יחווה דעת (ר' עובדיה יוסף) חלק ה סימן נז

שאלה: האם מותר לתושב ארץ ישראל לצאת לחוץ לארץ לסחורה או לטיול על מנת לחזור אחר כך לארץ ישראל?...

בסיכום: מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לצורך פרנסה ולסחורה, ובלבד שיהיה על מנת לחזור לארץ בהקדם, אבל להשתקע בחוץ לארץ אסור. ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל אפילו על מנת לחזור לארץ ישראל. ומותר לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה ולישא אשה על מנת לחזור לארץ ישראל. וכן מותר לצאת בשליחות המוסדות הרשמיים בארץ ישראל, ללמד תורה לבני ישראל בגולה, ולחזקם בתורה ובראת ה'. ואפילו אם נסתיים הזמן שהוסכם עליו עם המוסדות שבארץ ישראל, רשאי להמשיך ללמד תורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה, עד אשר ימצא ממלא מקום מתאים, ואז יחזור לארץ ישראל.

והיורדים מארץ ישראל לחוץ לארץ ויושבים שם ישיבת קבע להתעשר ולהרבות נכסים ולרשת משכנות לא להם, ולהתענג על סיר הבשר, ומואסים בארץ חמדה, גדול עונם מנשוא, וגורמים גלות להם ולזרעם אחריהם. ולפעמים יגרמו לבניהם טמיעה והתבללות. ועליהם אמרו חז"ל כל היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה, דומה כמי שאין לו אלוה. וסופם לרדת מנכסיהם ולהשאר בחוסר כל. וכמו שכתב בשער החצר סימן רפז. ומכל מקום אין להתייאש מהם, וצריכים לנסות להשפיע עליהם בדרכי נועם לשוב לארצנו הקדושה ולחנך את בניהם לתורה, שאין לך תורה כתורת ארץ ישראל. ואם ראשיתם מצער אחריתם ישגא מאוד. ויהי רצון שיקויים במהרה הפסוק: ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם.

21. הרב יואל בן נון, הלכות דרכים

מי שיוצא מארץ-ישראל לחו"ל בדרכו ישראל ובאשרת תייר עם כרטיס טיסה הלוך וחזור - מציאות שלא היתה קיימת כלל בימי חז"ל, ואף בימי מחבר שו"ע - אינו נקרא כלל "יוצא מארץ ישראל", ובודאי יחזור. הוא לא נכנס כלל תחת חסות זרה כלשהיא. אדרבה, בכל מקום הוא מוגדר על פי החוק כאזרח של מדינת ישראל, שנמצא כתייר באותה הארץ. רק אם ינסה להתיישב - ולו באופן זמני - בחו"ל ולעבוד שם, או אם יעבור עבירה על חוקי המקום והמשטרה המקומית תטפל בו, רק אז הוא ייכנס לחסות הזרה, ורק אז הוא יצא מארץ-ישראל במובן של האיסור הנ"ל. כמובן, שאם הוא מבטל את הטיסה חזרה, או אם יוצא ללא כרטיס חזרה, הרי הוא "יוצא מארץ ישראל" במובן החמור של האיסור.

לפיכך, מותר לנסוע לחו"ל בדרכו ישראל באשרת תייר עם כרטיס טיסה הלוך וחזור, אך אסור לעבוד שם, ואסור לעבור על חוקי המקום. יש עדיפות ברורה לשימוש בדרכו ישראל. יש מצווה לעלות ולהתאזרח בישראל, ויש פגם בשימוש בדרכו זר, בעיקר אם יש ברירה אחרת. הנוסע בדרכו זר יוצא מארץ ישראל ברגע שהמטוס יוצא מתחומי הארץ, וצריך לשקול את יציאתו על פי הסיבות המתירות יציאה, כנזכר לעיל...

הראי"ה קוק חידש, שמי שיוצא מארץ-ישראל על ידי טעות, או על ידי סיבה מכרחת, קדושת ארץ-ישראל חופפת עליו גם "בהתרחקו ונודו", וסימן לדבר תחושת הזרות בחו"ל והגעגועים! הזרות שמרגישים בחו"ל והגעגועים לארץ מעידים על הקשר הפנימי החזק אל סגולתה הפנימית של ארץ-ישראל (אורות, ארץ-ישראל, ו').

יש מקום להחמיר הרבה יותר באיסורי הישיבה בחו"ל כמצב של קבע, וגם בנסיעות לזמן קצוב כדי לעבוד וללמוד שם וכד'. כל הרוצה לצאת באופן כזה, ישאל שאלת חכם, ובפרט יש להזהר מלקחת לחו"ל ילדים גדולים, שמא יישארו שם, כמקרים שקרו. מאידך, יש מקום להקל ביציאה לטיול, כל עוד אין יושבים שם, ורק בדרכו ישראל ובאשרת תייר, עם כרטיס טיסה הלוך וחזור. אכן כך מבינים בחוש רוב בני ישראל אזרחי מדינת ישראל, שנוסעים גם לנופש ולטיול, וביניהם גם תלמידי חכמים, ו"אם אינם נביאים, בני נביאים הם" (פסחים ס"ו ע"ב).

ותמיד, תמיד, עדיף לטייל בארץ, ולברך את ה' על מה שזכינו לו בדור הזה.

